

Novák Attila

MAGAS SZÍNVONAL – EGY SZÓLAMBAN A Commentary egy éve (2009. június – 2010. június)

A *Commentary* folyóirat* az egyik legbefolyásosabb az amerikai intellektuális sajtópiacon, bár ez a befolyás, párhuzamosan a neokonzervatívok térvesztésével, hanyatlani látszik. A lap az 1906-ban létrejöttét az orosz pogromok nyomán létrejött *American Jewish Committee* orgánusaként indult, első száma 1945-ben jelent meg. Daniel Bell és Lionel Trilling javaslatára alkalmazták az első főszerkesztőt, *Elliot Cohent*, aki az akkori nem baloldali zsidó értelmiség színe-javát (például Hannah Arendtet, Irving Kristolt, Nathan Glazert) publikálta és tette hálásabbá – a lap kimagasló színvonalával és meglehetősen vonzó honoráriumával. A folyóirat azóta több vezetőt is elfogyasztott, bár hosszú korszakai is voltak; leghosszabb ideig *Norman Podhoretz* volt főszerkesztő (1960–1995), őt követte immár szerkesztőként *Neal Kozodoy* 2009-ig, majd *John Podhoretz*, Norman Podhoretz fia foglalta el a *Commentary* legfőbb irányítói posztját.

Az utóbbi idők *Commentary*je nem nagyon tért le arról az útról, amelyet Norman Podhoretz is követett, legalábbis a 2009 és 2010 nyara között megjelent számok erről tanúskodnak. A *Commentary* – bár mindig is erősen antikommunista volt – keresztülment egy-két ideológiai megrázkódtatáson: a Lionel Trilling-tanítvány Norman Podhoretz idejében egy kissé balrább tartott (persze csak relatíve) a folyóirat, hogy aztán ugyanő terelje vissza a régi kerékvágásba a lapot, s aztán folyamatosan biztosítsa a neokonzervatív irányultságot.

A folyóirat, melyet mindig a (fő)szerkesztő szavai (*From the Editor*) vezetnek be, *Articles*, *Fiction*, *Political Ideas* és *Culture & Civilization* rovatokra tagolódik, ám az olvasói levelek is fontosak, ezek általában a lap elején olvashatók. A recenziós rovat több mint érdekes, fontos könyveket ismertetnek a *Commentary* munkatársai. 2010 márciusában új rovat, az *Enter Laughing* indult meg, melyet *Joseph Epstein*, William Kristol *The Weekly Standard*-jának egyik munkatársa, a *Commentary* régi szerzője ír. Általában egy tanulságos zsidó viccet vagy rövid történetet skiccel le a szerző, majd az olvasóknak legfeljebb 250 szó áll rendelkezésükre ahhoz, hogy értelmezzék az olvasottakat, s ezt be lehet küldeni. Ez az exegetikai feladat szorosán összefügg azzal a hozzáállással, amellyel a lap rendelkezik, mármint ha a zsidó hagyományról van szó. Mivel az orgánnum szekularizált, de a hagyományokkal nem ellenséges viszonyban álló közegnek szól, bár a vallási tartalom nem sűrűn jelenik meg, ám e rovatnak köszönhetően „világi”/civil szövegmagyarázók sora kezdi minden hónapját azzal, hogy megpróbálja Epstein történeteit megérteni s a hagyományos módon, magyarázva értelmezni. Kommentálni.

* Az internetes verzió honlapja: www.commentarymagazine.com.

A Commentaryvel kapcsolatosan kiemelendő a tény, hogy olyan zsidó orgánusról van szó, amely már több évtizede ha nem is „tüllépett”, de feltétlenül kilépett a zsidó „felekezeti élet” belső világából, és az országos, sőt a *politikai élet első vonalába pozícionálta magát*, amihez előfeltételként szükséges volt a vallások/hagyományok iránt fogékony amerikai közeg, a rendkívül integrált többmillió amerikai zsidóság élénk szelleme és befolyása, a minden etnikai/vallási csoportnak az amerikai közéletben való természetes(nek tartott) mozgása. Ám a Commentary mainstream lappá válását (nem a zsidó közegben, ahol töretlen a demokrata túlsúly: egy 2008-as exit poll adatai szerint az amerikai zsidók több mint 80%-a szavazott Obamára, a zsidó közegen „belül” tehát a Commentary *kisebbségi és ellenzéki*) segítette az a politikai szimpátia, melyet (inkább) a republikánus (de olykor a demokrata) kormányok is tanúsítanak Izrael iránt. A zsidó állam az amerikai politikai establishment számára már régen szövetséges, s ez a szövetség a neokonzervatívok által erőteljesen befolyásolt ifjabb Bush-kormány alatt a lehető legszilárdabb *elvi egyetértő alapokon állt*, hogy aztán most, azaz Obama 2009 elején történt beiktatása óta komoly töréseket szenvedjen el. A zsidó közegben Izrael nagyon fontos (szekuláris) identitáselemmé vált (az egész világon), ez a pro-izraeli hang Amerikában összetalálkozott az antikommunizmussal, majd a politikai hatalomra törekvő neokonzervativizmussal, melynek világképében Izrael központi szerepet tölt be, ráadásul a vallásos keresztény jobboldal fontos csoportjai (akik hardcore republikánus szavazók – általában) is bibliai-chiliasztikus hittel fordultak a zsidó állam felé. Nem véletlen, hogy a Commentary az amerikai jobboldali adminisztráció számos irányítóját és a neokon intézetek több jeles tagját ünnepelheti szerzői között. Ez egyfelől hallatlan nagy befolyásnak tűnik, ám a másik oldalról nézve inkább arról árulkodik, hogy a folyóirat szerencsésen és több szempont szerint is megkomponált világszemlélete *rendkívül módon integrált, azaz beleillik az amerikai döntéshozók és döntéseket befolyásoló agytrösztök egy bizonyos ideologikus világába*. Nem pusztán arról van szó, hogy prominens neokonzervatívok írnak rendszeresen a lapba (így például *Joshua Muravchik*, aki jelenleg a Johns Hopkins Egyetem Nemzetközi Tanulmányok Külügyi Intézetének tagja; *John R. Bolton*, az USA ENSZ-képviselője 2005–2006-ban vagy *Levy Troy*, az amerikai egészségügyi minisztérium egyik vezetője 2007 és 2009 között stb.), hanem *a Commentary szerves és megbecsült tagja annak a neokonzervatív think-tank- és médiahálózatnak*, melynek számos tagja ír a lapba, mint ahogyan a Commentary szerzői közül is számosan publikálnak a többi hasonló irányultságú orgánumban, vesznek részt az intézeti kutatómunkákban. John Podhoretz egy helyen (némileg tévesen és eltúlozva) így fogalmazta meg azt a krédót, amely az egész neokonzervatív politikai-ideológiai tábor hitvallása is lehet:

És nem szabad elfelejtenünk egy kiemelkedően fontos dolgot. Európa jóléti államait az amerikai védelmi minisztérium segélye tette lehetővé. Az Egyesült Államok szerepe az volt, hogy garantálta a hidegháború békéjét és felvállalja azt a pozíciót, hogy az egyetlen nyugati nemzet, amely hajlandó katonai ügyekben a vezetésre. Ezzel pedig megszabadította Európa nemzeteit a terhelő költségvetési kötelezettségektől. (2009. június)

Ám a neokonzervatív aranyéletnek, úgy tűnik, vége. Már mint annak, hogy a Commentary „bensőséges módon” jelezze előre az amerikai külpolitika főbb irányait vagy pedig elemezze (utólag) az egyes kormányzati döntéseket. A Commentary a nagypolitikát tekintve is ellenzéki lap lett, s nem pusztán arról van szó, hogy a republikánusok átmenetileg veszítettek, hanem arról is, hogy olyan ellenfelet kaptak, amely minden eddiginél nagyobb kihívást jelent a számukra, elvileg is át kellene gondolniuk sok mindent, amit eddig tettek vagy gondoltak.

Innen adódik (vagy inkább ebből következik) a Commentary jelenlegi fő csapásiránya, mely a cikkekben állandóan vissza-visszaköszön: *Obama tagadása*. Az Obama-korszakkal való folyamatos szembesülés a permanens kritika lehetőségét adja meg, ugyanakkor a neokonzervativizmus fontosabb elvi princípiumait is ismételni lehet – éppen Obama kapcsán, ami amúgy nem okoz túl nagy nehézséget, mivel az elnök mindannak a tagadása, amit a Commentary és köre képvisel, innen a cikkek identitáserősítő jellege. A Commentary ugyanis mindent ugyanúgy gondol, mint hajdanán: veszélyes világ, erős és felfegyverzett Amerika, naiv és gyenge baloldali hatalom, magántulajdon, iszlamista és orosz veszély, nem a palesztin államra. Bár az iraki fiaskó hatása azért látszik: a demokráciaexportról mintha kevesebb szó esne, annál inkább az amerikai érdekeknek megfelelő hatalmi status quo megőrzéséről, illetve a befolyás tartós biztosításáról.

De lássuk a részleteket.

2009 júniusában *Francis Cianfrocca* üzletember és befektető írt arról, hogy az Obama-kabinet beleavatkozik a gazdaság menetébe, és az amerikai prosperitást arra használja fel, hogy elősegítse nagyvonalú közéleti terveit. A gazdaságba való direkt beavatkozás és a jólét által finanszírozott nagyvonalú állami tervek lehetőségei nagyon irritálják az amerikai konzervatív-neokonzervatív tábor. Júliusban *David Billet*, a Commentary szerkesztője támadta a kabinetet (*The War on Philantropy*), mondván, hogy az állami jövedelmeket a jótékonykodás (*charity*) adóból történő levonása (vagy jóváírása) százalékos csökkentésével akarja növelni, materializálva ezzel azt a liberális vádat, mely szerint a filantropikus célokat megvalósító összegek adómentességével a kormány „anyagi támogatásban” részesíti a gazdagokat. (Az adótörvényt amúgy nem sikerült az eredeti terveknek megfelelően megváltoztatnia a kabinetnek.) Szeptemberben *Michael J. Lewis* elemezte az Obama-művészetet (*The Art of Obama-Worship*). Shephard Fairey és Ron English (előbbi áramvonalasította, utóbbi lincolnosította az elnök arcát) kampánymegfontolásoktól sem mentes „humán” ábrázolásai a legrosszabb kegyenci szerepre emlékeztetik a szerzőt – hiszen ebben a formájában a művészetet ideológiai célok szolgálatába állították –, és egyenes összefüggésbe hozza ezt a bolsevik művészettel.

Peter Wehner és *Michael Gerson* (korábban a Reagan- és a Bush adminisztrációban dolgoztak) a republikánusok válságának fő okát abban látják, hogy azok a nagyobb társadalmi problémák (drogfogyasztás, bűnözés, magas adók stb.), amelyek éppen a „konzervatív kezelés” következtében számolódtak fel illetve mérséklődtek, mára megszűntek a „forró témák” között szerepelni. A másik ok az iraki háború, amelyről az amerikaiak nagy része úgy tartja, hogy a kormány „belehozta” őket, s ezzel az amerikai életben nagyon fontos *honesty* ellen vétett a kabinet. Az egyébként több más (demográfiai,

geográfiai) ok következtében is győzedelmeskedő Obama nimbusza csökkenni fog – állítják a szerzők –, mert nem tudja megoldani Amerika fontosabb problémáit. Obamának azon törekvése, mely szerint a védelmi minisztérium kiadásait (amúgy sikerrel) csökkenteni kell, ellentétesek az amerikai és a republikánus érdekekkel. Ráadásul „az amerikaiakat azért érdeklik a szabadság és az emberi jogok kérdései, mert amerikaiak – és mert Amerika biztonságát mások reményei és jóléte szolgálja. A republikánusok nyíltan felvállalhatják azt a külpolitikai tradíciót, amely vegyíti a keménységet a nagylelkűséggel, a fenyegetésekkel való erővel történő szembeszállás hajlandóságát azzal, hogy a fejlesztés, az egészségügy és az emberjogi (ügyeket) aktívan mozdítják elő.” Októberben *Jennifer Rubin* emlékeztetett azokra a veszélyekre, hogy újjáéledhet a kormány és a szakszervezetek közti kapcsolat azzal, hogy a munkahelyeket (egy új módszerrel) át akarja hatni a szervezett dolgozói érdekvédelem. Novemberben Obama afganisztáni politikáját bírálta *Max Boot*, mely ahelyett, hogy a csapatokat az ország egész területén állomásoztatná, inkább megerősített bázisokon tartja a katonákat. *Boot* megjegyzi, hogy az első ránézésre problémásnak tűnő módszer előbb vezetne el az ország pacifikálásához, csakúgy, mint Irakban, ahol 2007-ben változtattak eszerint. *Kejda Gjermani* (aki a lap egyik online segédszerkesztője) a decemberi számban bírálja Obama azon szeptemberi döntését, amely felfüggesztette a közép-kelet-európai rakétavédelmi programot; ezt amúgy a lengyel védelmi minisztérium egyik szóvivője „katasztrofális” döntésnek nevezte. A szerző szerint „Amikor a bizalom – a diplomácia legfontosabb valutája – erodálódni kezd, csak a katonai erő biztosíthatja azt a hatalmi előnyt, melyről aztán tárgyalni is lehet. Ironikus, hogy Obama, az »okos diplomácia« buzgó bajnoka olyan diplomáciai módszereket vezet be, melyekkel – ha a jövő elnökei is elfogadják – a katonai beavatkozásokat még elengedhetlenebbé és valószínűbbé teszi azzal, hogy aláassa ennek az egyedüli alternatíváját, mely nem más, mint a bizalom és a hosszútávú egyezmények.”

John R. Bolton, a veterán amerikai diplomata 2010 januárjában esett neki Obamának, és arra a veszélyre figyelmeztet, hogy az elnök – akit amúgy sem érdekel túlságosan a külpolitika – nem olyannak látja a világot, mely veszélyes Amerikára, ráadásul hisz abban, hogy az amerikai leszerelési hajlandóság növekedése egyes államokat (így Iránt is) arra késztet, hogy csökkentésük fegyverarzenáljukat. 2009 novemberi kínai útja, az ezt övező médiaszennyezés pedig a „hanyatló Amerika – feljövőfélben lévő Kína” toposzát erősítette meg sokakban. Februárban *Michael Rubin*, az *American Enterprise Institute* ösztöndíjas kutatója a sokatmondó *Taking Tea with the Taliban* című cikkében bírálja Obama naivitását, ugyanis az elnök elhiszi egyes tálib vezetőknél azt, amit mondanak vagy ígérnek. Obama 2009 decemberében kijelentette, támogatják az afgán kormány azon törekvését, hogy kezet nyújtsanak azoknak a táliboknak, akik felhagynak az erőszakkal és tiszteletben tartják „polgártársaik emberi jogait”. A *New Republic* segédszerkesztője, *James Kirchik* az amerikai terrorveszélyről ír annak kapcsán, hogy több – amerikai születésű vagy az USA-ban felnőtt – amerikai lett iszlamista terrorista. Májusban *Jonah Goldberg*, a *National Review Online* általános szerkesztője értekezik arról, hogy „Milyen típusú szocialista Barack Obama?” Nem marxista, de radikális baloldaliak hatása alatt áll – szól

a verdikt, amely ha azt vesszük, hogy mit vagy kit tekintenek baloldalinak az amerikai republikánus táborban, alighanem igaz lehet.

Már említettük, hogy a Commentary főleg az amerikai zsidóság köreiből kikerülő olvasótáborát és a neokonzervatív irányzat képviselőit – melynek stratégiájában kiemelt szerepet játszik Izrael mint egy veszélyes, így pacifikálandó térség egyetlen Amerikával is szövetséges liberális demokráciája – a zsidó állam védelmi kérdései is összehangolják. Izraelel persze mindig egyazon nézőpontból történik említés, az izraeli jobboldal és a neokonzervatívok szemszögéből, mely leginkább Izrael belső és külső ellenfeivel, ellenségeivel, Izrael jogi és információs védelmével, illetve azzal a médiahatással foglalkozik, amelyet az izraeli–palesztin konfliktus a világra gyakorol. Így nem véletlen, hogy a következő témák kerülnek elő: az 1967-es határokon túli, ciszjordániai zsidó települések vitatott jogi státusa, az izraeli baloldal és az amerikai demokraták békevágyának veszélyei és a terror elleni küzdelem, illetve az Egyesült Államok Izraelhez fűződő – Obama alatt inkább lazuló – kapcsolata. A 2009 júniusában megjelenő Commentary (a „No more Peace Plans” szlogenjével a címlapon) azt vizsgálja, miért előnytelen Izrael számára a békefolyamat. *Hillel Halkin*, az Izraelben élő (eredetileg amerikai zsidó) fordító, a lap régi publicistája meglehetősen egyéni ízzel elemzi a békefolyamat visszasságait. Halkin nem tipikus a saját politikai táborában: jobboldaliként még 1967-ben a területi koncesszió híve volt, míg 2010-ben már elismeri, hogy tévedett, és egy izraeli–palesztin államszövetség ötletével áll elő, ahol is a ciszjordániai zsidók, bár maradnának lakhelyükön, de izraeli állampolgárságot kapnának és fordítva, az izraeli fennhatóság alá kerülő palesztinok is palesztin állampolgársághoz juthatnának. Halkin igazát az támasztja alá, hogy míg 1993-ban (beleértve Kelet-Jeruzsálemet is) összesen 100 ezer zsidó élt az Izrael által megszállt területeken, addig 2009-ben már 300 ezren (plusz 200 ezren az 1967-es vonalon túl, Jeruzsálemben), és ez a szám évente közel öt százalékkal nő. Már párezer gázai zsidó telepés evakuálása is traumatikus volt Izrael számára, százazreket pedig nem lehet csak úgy kitelepíteni. *Caroline B. Glick*, a The Jerusalem Post egyik szenior munkatársa a kétállami megoldás – Obama által is követett – elképzelése ellen foglal állást (George Mitchell, az elnök közel-keleti különmegbízottja ezt még 2009 áprilisában vázolta fel). Glick szerint ez a fajta terv veszélyezteti a régió biztonságát és még több vérfürdőhöz fog vezetni. Szerinte sokan és helytelenül az egész régiós konfliktust az izraeli–palesztin viszályra vezetik vissza, s ezért is erőltetik a *konfliktus végleges lezárásával* azonnali megoldást, amely amúgy a baloldal külpolitikai anti-realizmusát testesíti meg. 2009 októberében *Jonathan S. Tobin* vezető szerkesztő bírálta az izraeli kormány pár éve indult új projektjét, a Brand Israelt (ennek magyar résztvevője is van Braun Róbert személyében). 2010 januárjában *Evelyn Gordon* kifejezetten életveszélyesnek nevezi a béke erőltetését, hiszen ennek nyomán sokkal több lett – szerinte – a terrormerénylet, ráadásul Izrael nemzetközi renoméja sem javult.

Nagyon értékes tanulmányt tett közzé *David M. Phillips*, a Northeastern Egyetem Jogi Karának professzora azt vizsgálva, hogy a ciszjordániai zsidó települések létrehozása mennyire támasztható alá a nemzetközi jog szempontjából. A települések jogi opponálói általában a Negyedik Genfi Egyezmény egyik szakaszát (49/6.) hozzák fel, mondván,

a települések megsértik ennek előírásait, hiszen „a megszálló hatalom nem telepíti át vagy nem transferralja saját civil lakosságát azokra a területekre, melyeket elfoglal”. Phillips professzor szerint helytelen az az érvelés is, amely az „önkéntes” áttelepülés tilalmára fekteti a hangsúlyt, hiszen – értelmezésében – csak az erőszakos áttelepítést tiltja a 49. szakasz. Félreértés ne essék, a jogászprofesszor szerint a helyzet tarthatatlan és megoldást kíván, ám nem lehet helytelen és téves jogi argumentumokkal megalapozni azt az igényt, amely a helyzet igazságos kezelésére irányul.

Nagyon fontosak a Commentary azon írásai, amelyek az amerikai zsidóság belső problémáival illetve politikai pozícionálásával foglalkoznak. *Jack Wertheimer*, a Jewish Theological Seminary (JTS) történészprofesszora az amerikai zsidók Izraelhez való viszonyát vizsgálja, mely szerinte sokkal problematikusabb, mint az első pillanatra tűnik. Bár Izrael hihetetlen mértékben integrálódott a zsidó életbe, ám míg a kanadai zsidó felnőttek kétharmada és a francia és az ausztráliai zsidók közel 75%- látogatta meg Izraelt, az amerikai zsidóknál ez az arány nem haladja meg a 35%-ot. Ugyanő máshol (2010 március) a zsidó élet magas költségeiről ír, ami azt jelenti, hogy a drága kóser étkezés, a jótékonykodás magas költségei, a zsidó iskolarendszer drágasága és a zsinagógák magas tagdíjai – merthogy az amerikai állam közvetlenül nem támogat egyetlen egyházat/felekezetet sem – megdrágítják, így megnehezítik a hagyományokhoz ragaszkodó zsidók életét, s a helyzet megoldását különféle adótörvényi módosításokkal képezi el.

A folyóirat két nagy körkérdést is intézett prominens amerikai zsidó személyiségekhez. Az egyik (2009 szeptemberében) Norman Podhoretz új könyvére (*Why Are Jews Liberals?*) adott reakciókat tartalmazza. Miért liberálisok a zsidók? – szól az amerikai közegben simán és görcsmentesen feltehető kérdés. Az újságíró, *Michael Medved* az amerikai zsidók keresztényekkel kapcsolatos fenntartásait kárhooztatja, holott sokan közülük Izrael elkötelezett támogatói. *Jeff Jacoby*, a Boston Globe publicistája szerint a liberalizmus az amerikai zsidók vallása lett. *Jonathan S. Sarna* történészprofesszor (Brandeis University) az egyedüli, aki szerint a kérdésfeltevés közvetlen implikációja nem igaz, mert az amerikai zsidók politikailag és vallási áramlataik tekintetében is megosztottak. A második körkérdést 2010 júniusában tartották, ekkor 31 személyiséget kérdeztek meg, mi a véleményük arról, hogy amíg az amerikai zsidók többsége a demokratákra szavaz, Obama elkezdett távolodni Izraeltől. Itt is megoszlottak a vélemények: voltak, akik szerint az amerikai zsidók mindig is demokraták maradnak, mások szerint viszont Obama lassan ráébreszti őket arra, hogy rossz pártra szavaztak, s (kisebbségi véleményként) megjelent az a vélemény is, hogy az amerikai–izraeli viszony ennél bonyolultabb, mert Obama és kabinetjének tagjai általában Izrael-barátok.

Végül fontos megjegyeznünk azt, hogy Magyarországról illetve a magyar irodalomról is írt a Commentary (Sam Munson: *From Hungary*, 2009. november), ahol is arról elmélkedik a szerző, miért nem érte el a magyar irodalom az az ismertséget az amerikai olvasók körében, melyet a cseh vagy a lengyel irodalom (megérdemelten) élvez. Az izolált magyar nyelv – Kertész Imre és Konrád György ismertsége ellenére – nehezen talál magának jó fordítókat, s a magyar szerzők kiadásával foglalkozó kisebb kiadók komoly

anyagi nehézségekkel küzdenek, így „reklámerejük” sem megfelelő ahhoz, hogy az egyébként kiváló magyar írók ismertsége nőjön. Az viszont fontos, hogy a Commentary térképére – ahol a külföld tulajdonképpen csak az amerikai ideológiai-nemzetbiztonsági témák (Afganisztán, Irak, Izrael, illetve az amerikai védelmi tárca rakétavédelmi tervei során érintett közép-kelet-európai országok) függvényeként tűnik fel – rákerült Magyarország.

Liszkay Lilla Zita: *Pillanatnyi viszony*

Taskovics Dóra: *Megosztás: a rémi élmény*

Taskovics Dóra: *Megosztás: a rémi élmény*